

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ACADEMIC INTEGRITY: CURRENT ISSUES AND WORLD TRENDS OF SCIENTIFIC RESEARCH

Стаття присвячена проблематиці дотримання академічної доброчесності в умовах реформування вітчизняної освітньої галузі. Аналіз наукових досліджень українських і зарубіжних учених з окресленої тематики показав, що проблема впровадження принципів академічної доброчесності є актуальною. З огляду на це проаналізовано рівень глибини розкриття цієї теми у міжнародному науковому просторі. Авторами досліджено законодавчу базу України та висвітлено види порушень академічної доброчесності, а саме: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. У статті розглянуто фундаментальні цінності академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і відвага. Особливу увагу приділено необхідності дотримання цінностей академічної доброчесності всіма учасниками навчального процесу (учнями молодшої, середньої та старшої школи, а відтак і вчителями та батьками), а також на всіх рівнях освітньої системи (від початкової школи до вищих навчальних закладів). З'ясовано, що в умовах проведення масштабної реформи середньої освіти – «Нова українська школа» – актуалізується роль академічної доброчесності. Проведено контент-аналіз категорії «академічна доброчесність» як об'єкта наукових досліджень у розрізі різних галузей знань за допомогою платформи Web of Science Core Collection. З огляду на цей аналіз з'ясовано, що публікації, у яких висвітлюється тематика академічної доброчесності, найбільшою мірою стосуються таких галузей знань, як освіта та наука. Зроблено висновок про те, що проблемі дотримання академічної доброчесності присвячені роботи цілої плеяди науковців різних галузей знань, однак на практиці вирішення цього питання залишається надзвичайно важливим, незважаючи на цілу низку проведених інформаційно-просвітницьких заходів (наприклад, в Україні не всі вищі навчальні заклади мають Кодекс честі студента та викладача або їхніх аналогів).

Ключові слова: академічна доброчесність, принципи академічної доброчесності, фундаментальні цінності академічної добро-

чесності, освітня галузь України, реформа освіти.

The paper is focused on the problematic aspects of academic integrity in the context of reforming the domestic education sector. The analysis of scientific literature on the indicated subject of domestic and foreign researchers showed that the problem of implementing the principles of academic integrity remained relevant. In view of this, the specificities of scientific researches in the international scientific space according to the issues of academic integrity are investigated. The authors studied the legislative framework of Ukraine and highlighted the types of violations of academic integrity, namely: academic plagiarism, self-plagiarism, fabrication, falsification, cheating, deception, bribery and unfair assessment. The article considers the fundamental values of academic integrity: honesty, trust, fairness, respect, responsibility and courage. Special attention is devoted to the need to respect the principles of academic integrity by all participants of the educational process (students of primary, secondary and high schools, and therefore teachers and parents), as well as at all levels of the educational system (from primary school to higher educational institutions). The role of academic integrity under the large-scale reform of secondary education "New Ukrainian School" is actualized. The content-analysis of the category "academic integrity" as an object of scientific research in the context of various fields of knowledge through the use of the Web of Science Core Collection platform was carried out. Given this analysis, it has been found that publications that highlight the subject of academic integrity are most relevant to such fields of knowledge as education and science. It is concluded that academic integrity is being studied by a considerable quantity of scholars of different fields of knowledge, however, in practice this problem remains actual despite the fact that a significant number of information and educational activities were held (for example, in Ukraine not all higher education institutions have the Student and Teacher Honor Code or their analogs).

Key words: academic integrity, principles of academic integrity, fundamental values of academic integrity, educational sector of Ukraine, education reform.

УДК 001.891:347.78

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-2-35>

Пронь Н.Б.,

канд. екон. наук,
учений секретар
Інституту освітньої аналітики

Гайдук І.С.,

молодший науковий співробітник
Інституту освітньої аналітики

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Впродовж останніх років в Україні відбувається процес масштабного реформування системи державного управління, пріоритетним напрямом якого є, зокрема, модернізація освітньої галузі. Зауважимо, що наріжним каменем реалізації трансформаційних процесів в Україні є обраний курс політичної асоціації та економічної інтеграції з Європейським Союзом шляхом впровадження європейських цінностей і стандартів життя. Серед ключових принципів західного освітнього та наукового простору варто виділити такі: високий рівень

якості освітніх послуг, забезпечення гідних умов для самореалізації громадян, розвиток людського капіталу, забезпечення верховенства права, створення належних умов для навчання впродовж життя та інші. Фундаментальною основою вищезазначених категорій є дотримання моральних та етичних цінностей, а саме – засад академічної доброчесності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у вивчення теоретичних положень і прикладних аспектів забезпечення академічної доброчесності зробили вітчизняні та зарубіжні

дослідники, зокрема такі: В. Бахрушин, О. Чумак, Є. Ніколаєв, І. Єгорченко, Т. Фінікова, А. Артюхова, Е. Льюфстрьом, Б. Макферлейн, Т. Тротман, М. Фурнарі, К. Шепард, Е. Еббот, Б. Кларк, М. Набхані, П. Гіннс, Б. Барнхардт та інші.

Доцільно зауважити, що за результатами проведених досліджень із тематики академічної доброчесності було підготовлено та видано кілька колективних монографій, а саме: у 2016 р. – «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» [1], в якій увагу зосереджено на актуальності, а також механізмах і практиках реалізації засад академічної доброчесності з врахуванням досвіду міжнародної академічної спільноти; у 2017 р. – «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених», де в результаті глибокого аналізу цієї тематики та врахування досвіду міжнародних досліджень запропоновано Кодекс академічної доброчесності молодого вченого [2]. Крім того, у межах наукового стажування, організаторами якого виступили польсько-українська фундація – Інститут міжнародної академічної та наукової співпраці, Духовна академія університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві, вийшов збірник есе «Академічна доброчесність: виклики сучасності» [3].

Слід підкреслити, що об'єктом цього дослідження є саме категорія «академічна доброчесність», однак у процесі вивчення цієї проблематики увагу також було звернено на такі категорії, як «академічна культура», «академічна чесність», «академічна грамотність та етика», «академічний плагіат» та інші, що є взаємопов'язаними категоріями та становлять значний інтерес для подальшого аналізу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах реформування освітнього сектору в Україні, зокрема, у процесі впровадження європейських цінностей забезпечення якості освіти та принципів академічної культури дотримання принципів академічної доброчесності набуває пріоритетного значення.

Мета статті – привернути увагу до проблеми впровадження засад академічної доброчесності, проаналізувати й узагальнити сучасні наукові результати з цієї тематики та визначити тенденції наукових досліджень категорії «академічна доброчесність».

Виклад основного матеріалу. Невіддільним складником здійснення комплексного реформування в Україні є ефективна реалізація реформ освітньої галузі, що покликані покращити якість освітніх послуг на всіх рівнях. Починаючи із середини ХІХ століття питання, пов'язані з впровадженням засад академічної доброчесності, є предметом наукових досліджень усієї світової наукової спільноти, тоді як в Україні ця тематика набула особли-

вої актуальності впродовж лише останніх років. Предметом посилення уваги до питань академічної доброчесності стало ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту» у 2014 р., де у ст. 6 розглядаються наслідки виявлення академічного плагіату в дисертації (науковій доповіді) [4]. Зауважимо, що офіційно в законодавчій базі термін «плагіат» вживається в редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5].

28 вересня 2017 р. набрав чинності новий Закон України «Про освіту», де у ст. 6 зазначено, що серед 36-ти засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності також присутня категорія «академічна доброчесність». Більш детально це поняття розкрито у ст. 42 вищевказаного Закону, де подано визначення академічної доброчесності як «сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [6]. Зауважимо, що таке трактування поняття «академічна доброчесність» також подано і в Законі України «Про вищу освіту».

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» до порушень академічної доброчесності відносять такі: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. Деталізований розподіл за видами порушень академічної доброчесності наведено на рис. 1.

Окремої уваги заслуговує видання «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», яке було підготовлено Міжнародним центром академічної доброчесності та перекладено на українську мову Проектом сприяння академічній доброчесності в Україні за підтримки Американських Рад із міжнародної освіти. У публікації розкрито сутність академічної доброчесності через призму шести ключових принципів, а саме: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги [7].

Не менш важливими є результати вітчизняних досліджень цієї проблематики, які доцільно розглянути більш детально. Східноукраїнський фонд соціальних досліджень у партнерстві з Науководослідним інститутом соціально-гуманітарних досліджень ХНУ ім. В.Н. Каразіна за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та за сприяння Соціологічної асоціації України ініціювали дослідницький проект «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», основна мета якого полягала у вивченні фактичного стану академічної культури та факторів, що її визначають у навчально-пізнавальній діяльності студентів [8]. Результати цього дослідження підтвердили необхідність впрова-

дження цінностей академічної доброчесності, адже, за даними дослідження, 90% студентів використовують у власній навчальній діяльності плагіат. За результатами проведеного дослідження та з урахуванням значущості просвітницької та роз'яснювальної роботи було розроблено спеціальний посібник «Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики» [9].

Особливо цінними для розвитку досліджень у галузі цієї тематики є результати аналізу впровадження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України (далі – ВНЗ), який проводила ДНУ «Інститут освітньої аналітики» у 2016 р. з метою збору та систематизації статистичних даних щодо наявних практик запровадження принципів академічної доброчесності у ВНЗ III–IV р. Слід підкреслити, що це дослідження складалося з двох етапів, а саме: огляду сайтів ВНЗ та проведення опитування представників адміністрацій ВНЗ. У результаті було виявлено, що частка ВНЗ, на сайтах яких розміщено

кодекс честі студента або його аналоги, є невеликою – 15,5% (27 із 172 ВНЗ), ще меншою є частка сайтів, на яких розміщено кодекс викладача (або його аналоги) – 11% (19 із 206 ВНЗ). Під час проведення дослідження також було з'ясовано, що тільки 6 ВНЗ мають кодекс честі, а етичний кодекс викладача є у 5 ВНЗ [10]. Отримані результати свідчать про те, що ВНЗ не досить уваги приділяють кодексу честі студента та викладача або їхнім аналогам, що підтверджує необхідність впровадження стандартів академічної доброчесності у навчальний процес та їх публічне розміщення на сайті ВНЗ, адже в умовах сучасного інформаційного суспільства та диджиталізації освіти саме сайт є «візитною картою» ВНЗ.

Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України, а також за підтримки Посольства США в Україні був започаткований Проект сприяння академічній доброчесності в університетах (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP). Цей

- Академічний плагіат** – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства
- Самоплагіат** – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів
- Фабрикація** – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях
- Фальсифікація** – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень
- Списування** – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання
- Обман** – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування
- Хабарництво** – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі
- Необ'єктивне оцінювання** – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти

Рис. 1. Види порушень академічної доброчесності

Рис. 2. Частота використання категорії «академічна доброчесність» у назвах наукових публікацій у базі даних Web of Science Core Collection у розрізі галузей наук, разів (дані станом на 15.11.2019)

проект спрямований на впровадження академічної культури в український науковий та освітній простір, складовою частиною якої є академічна доброчесність «як важливий складник трансформації української освітньої системи» [11].

На нашу думку, особливо цінним є Проект формування академічної доброчесності у школі (Seeding Academic Integrity in Secondary School – SAISS) для випускників середньої школи, оскільки академічна доброчесність стосується всіх учасників навчального процесу на всіх рівнях освітньої системи. Наприклад, у 2018 р. в межах SAISS було розроблено «Довідник з академічної доброчесності для школярів» [12]. Ми вважаємо, що цей проект є особливо актуальним сьогодні, коли в Україні відбувається масштабна реформа середньої освіти – «Нова українська школа» (НУШ), яка передбачає впровадження нових підходів до навчання та покликана забезпечити всебічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначено: «Згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи – це, зокрема, патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини» [13].

З метою розкриття актуальності дотримання академічної доброчесності в міжнародному науковому просторі проведемо контент-аналіз цього поняття з використанням платформи наукометричної та реферативної бази даних Web of Science Core Collection [14]. Отже, за допомогою пошукового фільтра «назва статті» (англ. «title») було з'ясовано, що поняття «академічна доброчесність» (англ. «academic integrity») вживається 283 рази у назвах наукових статей із різ-

них галузей знань, що були розміщені на платформі Web of Science Core Collection впродовж 1970–2019 років (ці дані актуальні на 15 листопада 2019 року).

З рис. 2 видно, що найбільшу кількість разів категорія «академічна доброчесність» вживається в таких галузях знань, як: «Наукові дослідження» (141 раз, або 40,3 % від загальної кількості публікацій); «Етика» (30 разів, або 10,6 %) та «Бібліотечна справа та інформатика» (26 разів, або 9,2 %). Отримані результати дають змогу підбити підсумки про те, що тематика публікацій, присвячених вивченню проблеми дотримання академічної доброчесності, насамперед стосується таких галузей знань, як освіта та наука.

Висновки. Інтеграція вітчизняної освітньої галузі у світовий науковий та освітній простір є не тільки важливим стратегічним завданням освітньої політики України, але й запорукою покращення якості надання освітніх послуг і проведення наукових досліджень на високому рівні. Цей процес передбачає реалізацію базових принципів, серед яких вагому роль відіграє дотримання засад академічної доброчесності. Проведений аналіз наукових джерел свідчить про те, що проблематика академічної доброчесності стала предметом не тільки наукових дискусій і публікацій, але й темою для проведення спільних міжнародних проектів, і стосується різноманітних галузей знань. Незважаючи на велику кількість теоретичних і методичних напрацювань, практичні аспекти впровадження академічної доброчесності потребують додаткового дослідження та вдосконалення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» / за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.

2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : колективна монографія / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

3. Академічна доброчесність: виклики сучасності. Збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 1 – 13.10.2018). Варшава, 2018. 162 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII із змінами. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII із змінами. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 43. С. 214.

6. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>.

7. Фундаментальні цінності академічної доброчесності / пер. з англ. Міжнародний центр академічної доброчесності. 2019. 39 с.

8. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку : матеріали для ознайомлення з результатами проєкту № 49169. Міжнародний фонд «Відродження», Східноукраїнський фонд соціальних досліджень, Харків-

ський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Київ, 2014–2015.

9. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf.

10. Аналітична довідка за результатами досліджень практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України. Електрон. дані. Київ, 2016. 41 с.

11. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні: заходи в рамках проєкту 1 січня 2016 року – 31 грудня 2019 року. American Councils. 2016.

12. Довідник з академічної доброчесності для школярів. 3-є вид., випр. та доп. ; уклад. М.В. Григор'єва, О.І. Крикова, С.Г. Певко. / за заг. ред. О.О. Гужви. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 66 с.

13. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

14. Офіційний вебсайт Web of Science Core Collection. URL: <https://webofknowledge.com> (дата звернення: 15.11.2019).